

Hållbar socialtjänst - En ny socialtjänstlag

(SOU 2020:47) S2020/06592

Ställd till Socialdepartementet.

Maskrosbarn är en barnrättsorganisation som sedan 2005 arbetar med att stötta barn mellan 13–19 år vars föräldrar har ett missbruk, psykisk ohälsa eller utsätter dem för våld. Allt arbete, både vad gäller stöd och påverkan, utgår ifrån barnens erfarenheter, tankar och behov.

Barnen vi möter vittnar ofta om att de inte får rätt förutsättningar, bemötande och stöd i kontakten med socialtjänsten. Även socialsekreterare och chefer på socialtjänsten, som vi möter genom våra utbildningsinsatser samt samverkan med dem, vittnar om svårigheter att i praxis leva upp till barnkonventionen.

Vi har valt att svara på de delar av remissen som är mest relevanta för vår målgrupp och som barnen vi möter har lyft återkommande under de 15 år som vi har arbetat med den här målgruppen barn.

Inledningsvis vill vi framför att vi är positiva till det faktum att en revidering av socialtjänstlagen genomförs, ett behov som länge kommunicerats till politiken. Utifrån vår målgrupps behov ser vi detta som en viktig utveckling. För att den nya socialtjänstlagen ska kunna bidra till att göra verklig skillnad för barn så måste den dock mycket tydligare, än vad förslaget anger, genomsyras av ett barnrättsperspektiv. Vi saknar tydliga riktlinjer för hur barn själva ska göras delaktiga i beslut och insatser, något som är avgörande för att barnet ska kunna få den hjälp de har rätt till. Vi anser även att direktiven kring utredningen hade behövt se annorlunda ut för att få till omfattande förändringar. Vi ställer oss frågan hur viktiga delar i lagförslaget ska kunna tillämpas i praktiken när förslagen varken får vara kostnadsdrivande eller ambitionshöjande. Maskrosbarn anser att risken kan komma att bli att uppdraget blir en teoretisk skyldighet men inte en praktisk möjlighet.

Maskrosbarn ser allvarligt på att många delar i utredningen innefattar barnperspektivet ur den vuxnas ögon, ibland enbart ur ett vuxenperspektiv, och inte ur barnets. Vi ser detta som ett genomgående dilemma i implementeringen av barnkonventionen. Risken med detta är att vi misslyckas i att faktiskt säkerställa våra barns rätt till stöd och hjälp.

7.1 En målinriktad ramlag

Det kommunala självstyret är starkt i Sverige. Det finns kommuner med väldigt olika utmaningar och förutsättningar, varför det är en självklarhet att en kommun behöver resursfördela på olika sätt. Med det sagt, anser vi att en kommuns självbestämmanderätt inte ställer sig över de nationella rättighetsfrågorna, som i detta fall barns rättigheter. Socialtjänstlagen är en lag med stort tolkningsutrymme, vilket leder till stora variationer på kommunens stödinsatser. Maskrosbarn anser att man nationellt behöver enas om ett

arbetssätt som är rikstäckande för att möta de rättigheterna som ska tillgodoses gällande barn. Vi ser en stor risk i att det tolkningsutrymme som ofta sker i samband med den enskildes rätt till skydd och stöd ser så olika ut beroende på var i landet man bor. Många barn som vi möter känner inte till sina rättigheter i kontakten med socialtjänsten. Det kan röra sig om rätten till att få enskilda samtal eller ta med sig en stödperson. Kunskapen brister och krav på den lägsta nivån av rättigheter skiljer sig åt. Vi befarar att det nationella skyddsnätet försvagas och de kommunala prioriteringarna styr vilken rätt våra barn har. Vi ser det vara en farlig utveckling när det rör sig om rättighetsbaserade frågor hos vår befolknings mest utsatta, barn.

Maskrosbarn anser att en tydligare lag kring barns rättigheter i kontakt med myndigheter behövs för att säkra att alla barn ska ha samma rättigheter oavsett vart i landet de bor och vem de möter på socialtjänsten. En särskild barnlag.

7.4.3 Socialtjänsten ska inriktas på att vara lätt tillgänglig

Utredningens förslag: Socialtjänsten ska inriktas på att vara lätt tillgänglig.

Maskrosbarn är positiva till utredningens förslag kring att socialtjänsten ska inriktas på att vara lättillgänglig. Vi möter barn och unga som upplever att de har liten eller ingen kunskap kring socialtjänstens uppdrag. Maskrosbarn ser utifrån många års erfarenhet att socialtjänstens tillgänglighet har många utvecklingsområden. Framförallt anser vi att socialtjänsten behöver utveckla ett arbetssätt där dem kontinuerligt deltar på dem arenor där barn befinner sig.

Vikten av att ha en lättillgänglig socialtjänst är något som de barn vi möter är eniga om. Barnen önskar att det var en lägre tröskel för att komma i kontakt med socialtjänsten. Många barn och unga beskriver att de är rädda för socialtjänsten och majoriteten av de vi möter känner inte till vad socialtjänsten har för uppdrag, hur de arbetar, hur en utredning går till, vilka insatser som finns att tillgå eller vilka rättigheter de har i mötet med socialtjänsten. Detta bidrar till en negativ bild och att många barn inte vågar berätta hur de har det hemma, vilket i förlängningen ofta leder till att barn inte får rätt hjälp i rätt tid. Barnen vi möter önskar en lättillgänglig socialtjänst, som är enkel att nå, som finns nära både psykiskt och fysiskt, med många olika vägar in. Barnen önskar att socialtjänsten fanns på deras arenor, exempelvis i skolan och på fritidsgårdar. De vill få ett ansikte på de som arbetar på socialtjänsten.

Barn bör även ges möjligheten att få direkt information om vad som händer i deras utredning. Att utveckla tekniska lösningar för möten och kommunikation med klienter är en annan del som barnen lyfter som viktigt. Fysiska möten är viktiga och bör inte tas bort men mellan mötena behöver det finnas flera olika kommunikationsvägar då olika sätt att kommunicera passar olika barn och unga. Vår målgrupp uttrycker som förslag att socialtjänsten bör kunna kontaktas via chatt, videosamtal eller liknande mellan möten för en mer regelbunden och lättillgänglig kontakt.

Socialtjänsten måste arbeta mer uppsökande för att bättre sprida information om vad de gör för att nå de målgrupper som annars hade valt att avstå från att söka stöd på olika sätt. I

utvecklingen av nya arbetssätt för att öka tillgängligheten på lokal nivå måste barn och ungdomar få bjudas in och göras delaktiga. Vi föreslår att den myndighet som ansvarar för implementeringen av den nya socialtjänstlagen ställer högre krav på barns delaktighet under hela processen vid utformningen av en mer lättillgänglig socialtjänst.

11.2.1 Rutinerna ska gälla hela verksamheten

Utredningens förslag: Bestämmelsen i nuvarande 3 kap. 3 a § socialtjänstlagen omformuleras till att ange att socialnämnden ansvarar för att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden inom socialtjänstens verksamhet. Bestämmelsens nuvarande begränsning till verksamhet rörande barn och unga tas således bort.

Maskrosbarn anser att det är bra och tillstyrker att utredningen lyfter och konkretiserar betydelsen av god kvalitet inom socialtjänsten. Vi ställer oss positiva till att utredningen lyfter att ett gediget kvalitetsarbete görs bäst när arbetet innefattar alla delar av verksamheten. Vi tycker även att omformuleringen i utredningens förslag, om att *hela verksamheten* ska omfattas av bestämmelsen av god kvalitet och inte enbart insatserna, är av stor vikt för det framtida arbetet. Detta möjliggör för socialtjänsten att fortlöpande ta ansvar kring verksamhetens olika processer och i större utsträckning kunna förhindra missförhållanden för barn och unga redan under förhandsbedömning eller utredningsförfarandet. Maskrosbarn förväntar sig att de skärpta förslagen gällande uppföljning, samordning och kvalitetsarbetet inom socialtjänsten kommer att leda till att barn i allt högre utsträckning får ändamålsenligt stöd i rätt tid. Barns rätt till delaktighet behöver dock stärkas för att kravet på god kvalitet ska kunna efterlevas, exempelvis vid upprättandet av genomförandeplaner och vårdplaner. Ungdomar berättar för oss att det stöd de får blir mer verksamt om de har fått vara delaktiga i utformningen. Vi vet av erfarenhet och forskning att om barn och unga får möjlighet att vara delaktiga i processen på socialtjänsten så leder det till att ett mer kvalitativt stöd kan ges och blir kostnadseffektivt i längden. Det är av stor vikt att det tydliggörs vilka metoder kommunerna bör ha för att mäta god kvalitet.

12.3.3 Krav på uppföljning införs

Utredningens förslag: Bestämmelsen i nuvarande 3 kap. 3 § tredje stycket socialtjänstlagen om att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras kompletteras med ett uttryckligt krav på uppföljning.

Vi tillstyrker förslaget om att ytterligare krav införs på uppföljningsprocesser. Idag vet socialnämnderna för lite kring hur det går för de barn och unga som har insatser. Vi ställer oss positiva till att utredningen konkretiserar uppföljningsprocessen i individuell-, verksamhets- och nationell uppföljning. Både den individuella- och verksamhetsuppföljning faller inom ramen för socialnämndens ansvar. Av de ungdomar som vi möter framkommer det att uppföljningen brister i hög utsträckning, framförallt med anledning av

personalomsättning och tidsbrist hos socialsekreteraren. Vilket i sin tur leder till att flertalet unga upplever sig negligerade och lämnade av socialtjänsten under och efter avslutad utredning eller insats. Då den individuella uppföljningen brister leder det ofta till att verksamhetsuppföljning samt annan statistikinsamling inte blir representativ. Ytterligare en aspekt som framförs i utredningen är effektmålen, de mjuka faktorerna, som ofta inte mäts. Vi möter många ungdomar som just lyfter de mjuka faktorerna som essentiella i kontakten med en myndighetsperson, som vi även lyfter i vår rapport *"Jag är bara en påse med pengar"*. Vi anser att socialnämnden både på individuell-, verksamhets- och nationell nivå bör kunna mäta detta på ett systematiskt sätt. Vi ser stort behov av att framtagandet av uppföljningsmetoder görs i ett tidigt stadie i samarbete med barn och unga. Barnen vi möter önskar att de fick frågor om hur de upplevde kontakten med socialtjänsten samt om den insats som de har fått beviljad har hjälpt dem. De har själva otroligt kloka förslag på vad som bör följas upp och lyfter vikten av att uppföljningen görs på ett sätt som är anpassat och förståeligt för dem. Vi och vår målgrupp ser ett stort behov av att socialtjänsten bjuder in till sådana forum regelbundet, något som kan vara gynnsamt ur flera aspekter.

13.2.5 Det införs krav på ett respektfullt bemötande

Utredningens förslag: Enskilda ska bemötas på ett respektfullt sätt utifrån sina förutsättningar och behov.

Maskrosbarn tillstyrker förslaget om särskild lagstiftning kring bemötande. För att ett tillägg i lagen kring bemötande ska göra någon reell förändring anser vi att det är av största vikt att det tydliggörs i förarbeten och riktlinjer/vägledning vad som definierar ett gott bemötande.

För att kunna ge ett gott bemötande krävs många gånger att man har rätt förutsättning. Tid till möten med barn och unga är helt avgörande. Vår erfarenhet vittnar om att ett gott bemötande ofta har ett namn, är personbundet. Trots tidsbrist så kan varje professionell ansvara för att vara snäll och varm i möten med barn. Våra ungdomar beskriver ofta att det är på denna väg som man lyckas bygga tillit och förtroende. Även möten som innebär att man går ut på en promenad eller gör något annat än att sitta på ett kontor, som många gånger upplevs som ett förhörssrum för våra barn, brukar lyftas som goda exempel. I alla Maskrosbarns rapporter lyfter vår målgrupp bemötandet som en av de viktigaste delarna i kontakten med professionella. Det kan tyckas vara en självklarhet att bemöta människor, framförallt barn, med medmänsklighet. Tyvärr är det inte verkligheten barnen beskriver för oss.

15.10.4 En ny lag om socialtjänstdataregister

Utredningens förslag: Det införs en ny lag om socialtjänstdataregister.

Vi tillstyrker förslaget om ett utvidgat uppdrag till Socialstyrelsen gällande statistikinsamling. Som vi tidigare i vårt remissyttrande beskrivet ser vi stora utvecklingsmöjligheter med att samla in data som berör de mjuka faktorerna. På detta sätt finns möjligheten att i framtiden

kunna mäta om barn, genom individuella bedömningar, faktiskt får insatser som leder till en bättre livssituation för dem. Maskrosbarn anser inte att datainsamlingen som skulle ske för att utföra detta uppdrag är ett intrång för den enskilde utan, precis som utredningen framhåller, är detta uppgifter som redan är dokumenterade i kommunens databas. Vi anser att barnrättsperspektivet är viktigare att stärka i denna fråga än den enskildes upplevelse av intrång och tillstyrker detta förslag.

15.7.1 Socialstyrelsen om brister i statistiken

Vi ställer oss positiva till att utredningen lyfter den sårbarhet som upplevs av de barn och unga som beviljats heldygnsinsatser samt kontaktperson. Maskrosbarn möter många barn som upplevt just denna sårbarhet som uppstår när man blir placerad och att insatsen i sig medför en rad konsekvenser för barnet. Detta gäller även vid beviljandet av kontaktperson som många gånger av barn och unga i bästa fall tyvärr upplevts mer som en betald kompis än ett verkligt stöd. Att öppenvårdsinsatser numera lyfts som viktiga att mäta instämmer vi i, framförallt då resurserna skiljer sig mellan kommuner och stadsdelar. Många gånger utgår socialtjänsten enligt de barn vi möter från den vuxnes upplevelser och behov även om insatsen har beviljats till barnet. Ofta handlar det även om en manualbaserad kontakt som inte fokuserar på barnets behov utan socialtjänstens resurser. Vi ser det som positivt att även denna del önskas utvärderas av Socialstyrelsen på nationell nivå för att få en helhetsbild.

17.3.2 Ny bestämmelse om insatser utan behovsprövning

Utredningens förslag: Det införs en ny bestämmelse som anger att socialnämnden får tillhandahålla insatser utan föregående individuell behovsprövning.

Maskrosbarn ser positivt på förslaget om att individer i högre utsträckning kan tillhandahålla insatser utan behovsprövning men anser att detta behöver utredas vidare och då med fokus på barn och unga som en egen del. Det bör utredas och tydliggöras i vilka fall sådana insatser är lämpliga att erbjudas. Hjälpen ska vara tillgänglig när den enskilde är mottaglig vilket är något som många av de barn vi möter önskar.

Barnen vi på Maskrosbarn möter efterfrågar ofta mer och snabbare hjälp än vad socialtjänsten erbjuder. De beskriver hur utredningar drar ut på tiden och att fyra månader många gånger är en alltför lång tid att vänta på hjälp och stöd. Möjligheten att erbjuda insatser utan behovsprövning skulle enligt oss bl.a. kunna vara en möjlighet för socialtjänsten att erbjuda snabbt stöd i väntan på att utredningen blir klar. Det finns utifrån Maskrosbarns erfarenhet en risk med insatser utan behovsprövning till barn och unga då socialtjänsten inte får samma kontakt med barnen och inte kan följa deras mående och situation. Det nya förslaget riskerar att bidra till att insatser utan behovsprövning blir en snabb lösning när socialsekreterarna har en alltför stor arbetsbörda och att allvarliga situationer kring barn missas då insatser utan behovsprövning erbjuds istället för att utreda behovet noggrant. Vi vet att det är väldigt svårt för barn att våga berätta om sin hemsituation för socialtjänsten och att det ofta krävs tid för att skapa tillit och förtroende för

att detta ska ske. Många gånger är orosanmälningar kring barn vaga och innehåller knapphändig information, symtom hos barnet kan många gånger misstolkas som att problemet ligger i exempelvis barnets koncentrationssvårigheter. Vi anser att det är bra med förslaget om att socialtjänsten får tillhandahålla insatser utan behovsprövning till barn över 15 år, där ingen bedömning om mognad behöver göras. Utredningen definierar inte vilka insatser som ingår i förslaget. Vi ser en stor risk med att utredningen inte definierar detta som något likvärdigt över landets alla kommuner och befävar att det kommer att bli ojämnt fördelat mellan kommunernas olika öppenvårdsinsatser. För att förslaget ska ge en reell effekt måste barn och unga delta i dialogen kring vilka insatser som önskas beviljas utan behovsprövning. Insatserna behöver ges tillsammans med barnen och i syfte att stödja dem som enskilda individer och inte beviljas som en avlastning för föräldrar.

Förtydligat barnrättsperspektiv

19.2.3 Bestämmelse om barnets bästa anpassas till barnkonventionens lydelse

Utredningens förslag: Bestämmelsen om barnets bästa i nuvarande 1 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen omformuleras till att ange att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Det införs även en kompletterande bestämmelse som anger att vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.

Vi ser mycket positivt på förslaget om att bestämmelsen om att barnets bästa anpassas till barnkonventionens lydelse. Den föreslagna kompletterande bestämmelsen om att barnets åsikter ska tas hänsyn till vid bedömningen av barnets bästa anser vi vara helt avgörande för att kunna göra en korrekt bedömning av barnets bästa. Vi vill dock lyfta att begreppet åsikter i vissa fall kan vara problematiskt då barn kan uttrycka hur de känner och tycker på andra sätt än enbart genom att ha åsikter. Barnrättskommittén är tydlig i sin allmänna kommentar kring artikel 12 att alla barn, oavsett ålder och mognad, har rätt att komma till tals och att det är vuxnas ansvar att ge barn förutsättningar att komma till tals på ett sätt som passar det enskilda barnet. Därför skulle Maskrosbarn vilja se en komplettering i lagtexten som förtydligar detta.

19.3.2 Rätten till information förtydligas i socialtjänstlagen

Utredningens förslag: Bestämmelsen om barns rätt till information i nuvarande 11 kap. 10 § första stycket socialtjänstlagen kompletteras med en bestämmelse om att informationen ska anpassas till barnets ålder, mognad och hans eller hennes individuella förutsättningar. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått informationen.

Maskrosbarn tillstyrker utredningens förslag gällande rätten till information. Under de 15 år som vi har mött barn som lever i utsatta livssituationer har bristen på information i kontakt

med myndigheter varit något som ständigt har återkommit. Barnen beskriver hur de önskar information om exempelvis sina rättigheter, hur en utredning går till, vad för stöd det finns att få och hur kontakten med socialsekreteraren kommer att se ut. De barn vi möter har otroligt låg kunskap om detta. I en av Maskrosbarns rapporter svarade 94% av de 50 ungdomar som deltog att de inte hade någon kunskap om sina rättigheter och barnkonventionen. Rätten till information är steget innan delaktighet, det är en absolut förutsättning för delaktighet precis som utredningen lyfter vilket barn har rätt till enligt barnkonventionen. Vi anser i enlighet med utredningen att bestämmelsen om rätt till information bör förtydligas men ser ett stort behov av att gå steget längre och även lagstifta kring rätten till delaktighet. Maskrosbarn föreslår ett tillägg i denna paragraf (11 kap. 10 § första stycket) kring rätten till delaktighet under hela processen på socialtjänsten. Vi anser och har lyft återkommande under referensgrupper med utredningen att barns rätt till delaktighet under hela processen i kontakt med socialtjänsten är en högt prioriterad fråga i den reviderade socialtjänstlagen. Utifrån vår samlade erfarenhet av många års arbete med delaktighetsfrågan inom socialtjänsten anser vi att det behöver ses över hur barns delaktighet kan förtydligas och skrivas in i den nya socialtjänstlagen. För att barn ska göras delaktiga på socialtjänsten i praktiken behövs även ökad kunskap om vad delaktighet innebär för barn samt metoder och verktyg för att hjälpa dem i det praktiska arbetet.

19.4.1 Om barnet inte vill framföra sina åsikter ska detta respekteras

Utredningens förslag: Bestämmelsen i nuvarande 11 kap. 10 § första stycket tredje meningen socialtjänstlagen som anger att om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt ska upphävas.

Det här förslaget ställer Maskrosbarn sig tveksamma till och avstyrker. De barn vi möter har under 15 år återkommande beskrivit hur de inte kommer till tals i kontakt med socialtjänsten. De beskriver hur deras föräldrars röster väger tyngre och hur systemet inte är anpassat efter dem. De barn som mest behöver uttrycka sin åsikt är ofta de barn som behöver ges än mer förutsättning att göra det. Precis som utredningen lyfter så ser vi på Maskrosbarn rätten till anpassad information som barnet kan ta till sig som en absolut förutsättning för att barn ska kunna uttrycka sina åsikter eller känslor i en fråga. Att få information är dock inte tillräckligt, det krävs kunskap, metoder och arbetssätt inom socialtjänsten för att arbeta med barns delaktighet på riktigt. Information är enbart en förutsättning för delaktighet, inte delaktigheten i sig. Vi ser en risk i förslaget kring att lyfta barnets rätt att inte framföra sina åsikter ytterligare då vi anser att problemet inte ligger däri utan istället i att hitta arbetssätt och metoder för att ge barn möjlighet att framföra sina åsikter och bli hörda på ett sätt som är anpassat efter deras behov. Än idag är det många barn som berättar att de inte får möjlighet att träffa sin socialsekreterare ensam utan sina föräldrar trots att de önskar det. Vi ser det som ett hinder att denna skrivelse finns med i den reviderade lagen då det finns stora risker att socialtjänsten i allt större utsträckning inte arbetar för att barns röst ska höras i frågor som rör dem. Samt att arbetet i praktiken kommer att spegla den faktiska verklighet som många socialsekreterare lyfter gällande tidsbrist och avsaknad av det primära sociala arbetet i sin roll.

Vi föreslår att skrivelsen om att *barns rätt till att inte höras om det inte vill* omformuleras till *barns rätt till att höras utifrån sina förutsättningar* och att socialtjänsten ansvarar för att på olika sätt möjliggöra dessa förutsättningar för det enskilda barnet. Maskrosbarn avstyrker därför detta förslag utifrån att vi bedömer att förslaget riskerar att leda till att ännu fler barn inte får komma till tals. Problemet ligger idag inte i att barns vilja att inte uttrycka sina åsikter inte respekteras utan att barn fortfarande inte får möjlighet att komma till tals, att bli lyssnade på och tagna på allvar. Det är otroligt allvarligt och vi behöver inte förändringar som riskerar att öka den problematiken.

19.5 Samtal med barn

Vi föreslår att kap 11§ 10 tredje stycket som rör enskilda samtal formuleras om. Idag är det formulerat som en möjlighet för socialsekreteraren, inte som en rättighet för barnet vilket vi ser ett stort behov av då vi vet genom möten med tusentals barn att de än idag i många fall inte får möjlighet att höras enskilt utan vårdnadshavare. Detta trots att anledningen till att familjen är i kontakt med socialtjänsten beror på föräldrarnas problematik, även när det finns misstankar om våld får många barn vi möter inte möjlighet att träffa socialsekreteraren enskilt. Majoriteten av de barn vi möter önskar en sådan möjlighet då de beskriver det som omöjligt att våga berätta hur de har det hemma om föräldrarna sitter bredvid dem under mötet. Ofta beror det på att de är rädda för negativa konsekvenser när de kommer hem igen om de berättar och av lojalitet till föräldrarna, de är många gånger rädda att deras förälder ska må ännu sämre om de berättar. I lagtexten står det att *får barnet höras*, vi anser att det istället bör tydliggöra att det är barnets *rätt* att höras. Maskrosbarn efterfrågar en lagstiftning kring att enskilda samtal alltid ska genomföras, inte att det enbart är en möjlighet och heller inte att ålder på barnet ska styra om det görs eller inte.

19.5.2 Utökad möjlighet för socialtjänsten att samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke

Utredningens förslag: Ett barn ska få höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande inför ett beslut om att inleda eller inte inleda en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd. Barnets vårdnadshavare ska, om inte särskilda skäl talar mot det, genast underrättas om att barnet har hörts.

Maskrosbarn tillstyrker utredningens förslag kring en utökad möjlighet för socialtjänsten att samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke. Maskrosbarn har under många år arbetat för att barn ska få enskilda samtal hos socialtjänsten utan sina föräldrar. Detta är något som flertalet av de barn som vi möter och som har erfarenhet av kontakt med socialtjänsten lyfter som viktigt, ofta helt avgörande, för att våga berätta om sin hemsituation. Maskrosbarn anser att det skulle behöva vara en lagstadgad rättighet i socialtjänstlagen att alla barn får minst ett enskilt samtal under en utredning, helst flera.

Även under förhandsbedömning behöver socialtjänsten ha möjlighet att ha samtal med barn utan vårdnadshavarna. Maskrosbarn har återkommande lyft den föreslagna förändringen under referensgrupper med utredningen och är mycket positiva till en sådan lagförändring.

Vi önskar dock att utredningen hade gått steget längre och föreslagit att utöka möjligheten att avvakta med att underrätta vårdnadshavare om vad barnet har berättat under det enskilda samtalet då det finns ett behov av skydd både vid förhandsbedömning och under utredning exempelvis vid misstankar om våld eller övergrepp i hemmet. Barnen vi möter beskriver hur otroligt svårt det är att berätta om sin hemsituation och utsatthet för helt okända människor. Ofta krävs tid för att skapa tillit och förtroende för att våga berätta allt för socialtjänsten. Att direkt efter samtalet med barnet berätta vad hen har sagt om hemsituationen för vårdnadshavarna kan leda till att barnet hamna i en farlig situation där hen går hem med sin förälder igen och riskerar att utsättas för än mer våld.

19.6 Öppna insatser utan vårdnadshavarens samtycke till barn under 15 år

Maskrosbarn ställer sig mycket positivt till den ändring gällande öppna insatser utan vårdnadshavarens samtycke till barn under 15 år som för tillfället utreds av Socialstyrelsen. Vi är en del i det arbete som görs kring förslaget då vår målgrupp beskriver detta som ytterst viktigt. Barn och unga bör ha rätt till att få den hjälp och stöd som de behöver oavsett om föräldrarna samtycker till det eller inte. Vår målgrupp lyfter att deras upplevelse av behovet av stöd bör vara avgörande för hur socialtjänsten ska agera.

19.7.4 Placerade barn ska ges möjlighet till kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående

Utredningens förslag: Socialnämnden ska, i fråga om barn som vårdas i ett familjehem, jourhem, annat enskilt hem, stödboende eller hem för vård eller boende, arbeta för att de ges möjlighet till kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående.

Socialnämnden ska, i fråga om barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende eller hem för vård eller boende, särskilt uppmärksamma barnets eller den unges relationer till föräldrar, syskon och andra närstående.

Maskrosbarn är positiva till ett förtydligande i socialtjänstlagen kring placerade barns rätt till kontakt med syskon, föräldrar och andra närstående samt socialnämndens ansvar kring att arbeta för att ge barn den möjligheten. En del av de barn vi möter beskriver en stor oro för syskon som bor kvar hemma med den förälder som har ett missbruk eller psykisk ohälsa och känner ett ansvar för syskonen trots att de inte bor tillsammans. Barnen vi möter önskar stöd och hjälp i de känslorna, information om vad som görs för att hjälpa deras syskon samt en kartläggning kring andra viktiga omsorgspersoner. Maskrosbarn anser att det är barnets rätt men att barnets *vilja* även behöver vara det som avgör hur kontakten kommer att se ut och att det behöver vara tydligt i lagen. Vi föreslår ett tillägg till utredningens förslag med en formulering kring att barnets vilja ska vara avgörande.

19.8.2 Tiden för uppföljning förlängs

Utredningens förslag: Bestämmelsen i nuvarande 11 kap. 4 c § socialtjänstlagen ändras så att uppföljning av ett barns situation när en utredning som gäller barnets behov av stöd eller skydd avslutats utan beslut om insats istället för efter två månader ska avslutas senast sex

månader från det att utredningen har avslutats. Motsvarande ska gälla vid uppföljning av ett barns situation efter det att en placering i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende har upphört. Uppföljning av barnets situation ska då avslutas senast sex månader efter det att placeringen har upphört.

I den reviderade lagen föreslås tiden för uppföljning av ett barns situation efter avslutad utredning eller placering förlängs från två till sex månader. Maskrosbarn ställer sig bakom detta förslag. Men som vi tidigare nämner i vårt remissyttrande önskar vi att förslaget även tydliggör i vilken omfattning socialtjänsten ska följa upp barnets situation. Vi föreslår att förslaget även tydliggör antalet gånger socialtjänsten behöver träffa barnet för att kunna göra en gedigen uppföljning. Självklart behöver en viss flexibilitet finnas vad gäller detta men alltför ofta sker ingen uppföljning alls och där det sker uppföljning så beskriver många barn vi möter att den enbart har bestått av ett kortare samtal två månader efter avslutad utredning.

19.9.2 Frågan om barnombud bör utredas vidare

Utredningens bedömning: Regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att utreda behovet av och förutsättningarna för oberoende barnombud.

Maskrosbarn anser, precis som utredningen, att en särskild utredning kring barnombudsfrågan behöver tillsättas av regeringen. Maskrosbarn har under tio år arbetat som barnombud till barn i vår verksamhet som har behov av stöd i kontakten med socialtjänsten. Vi möter många barn som inte känner till sina rättigheter i kontakten med myndigheter, som inte förstår vad som händer på socialtjänsten och som inte känner sig lyssnade på eller tagna på allvar. Vi önskar att det tydliggörs i lagen att barn alltid ska få information om att man som barn har rätt att ta med sig någon som stöd i möten med socialtjänsten.

Då vi vet att många barn inte har någon viktig trygg vuxen som kan följa med dem som stöd till socialtjänsten ser vi att det behöver finnas en barnombudsfunktion som kan tillhandahålla barnombud till de barn som kommer i kontakt med socialtjänsten. Det anser vi borde vara en rättighet. Vikten av att det finns en funktion för barn och unga i kontakten med socialtjänsten för att säkerställa att deras rättigheter tillvaratas har diskuterats och lyfts i både Barnrättighetsutredningen (SOU 2016:19) och i LVU-utredningen (SOU 2015:71). Den funktionen bör ha stor kunskap om barns rättigheter och barnkonventionen. Vid framtagandet av direktiv och utredningsarbete kan Maskrosbarn, tillsammans med Barnrättsbyrån, som i likhet med oss har lång erfarenhet av att arbeta som barnombud bistå med kunskap och erfarenhet. Vi ser funktionen som en otroligt viktig del i att se till att barnens perspektiv faktiskt kommer fram och att barn får sina rättigheter tillgodosedda. Enligt Barnrättskommittén ska barn ha möjlighet att framföra klagomål till barnanpassade instanser när rättigheter enligt konventionens kränkts, för att rättigheterna ska bli meningsfulla i praktiken.

Maskrosbarn anser att det behöver finnas sådana barnanpassade instanser på flera olika nivåer i samhället. En lokal barnombudsfunktion som kan erbjuda alla barn i behov av ett

barnombud ett sådant, barnrättsbyråer som kan driva enskilda barns ärenden då deras rättigheter kränks samt att tillträda det tredje tilläggsprotokollet så att barn även kan vända sig till barnrättskommittén då deras rättigheter kränks.

19.10.4 Gallringen av barnakter och tiden för sekretess bör ses över

Utredningens förslag: Regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att se över bestämmelserna om gallring, i fråga om barnakter. Vid en sådan utredning bör övervägas om tiden för sekretess ska förlängas.

Maskrosbarn välkomnar att en sådan utredning tillsätts. Barn som befinner sig i utsatta situationer är beroende av att den myndighet de har kontakt med säkerställer deras rättigheter. Barnrättsutredningen (SOU 2016:19) och andra kartläggningar visar dock att det i praktiken ofta blir barnets egna ansvar att ta tillvara sina rättigheter (SOU 2016:19 s.339). Maskrosbarn anser att det behöver förtydligas i lagen att barn har rätt att ta del av den information som finns om dem. Idag står det i 11 kap § 6: ”den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne.” Vi anser att vårdnadshavare inte behöver underrättas om ett minderårigt barn vill få ut sina journaler från socialtjänsten. Detta eftersom vi bör utgå ifrån att det är barnens rätt att få ta del av information som skrivs om dem, för att kunna göra sin situation begriplig. Många barn vi möter lyfter vikten av att få möjlighet att läsa det som skrivs om hen och att den informationen kan vara en viktig pusselbit när det gäller att förstå vad som har hänt. Äldre journalerna kan även vara viktiga för socialtjänsten om ett barn blir aktuellt där igen efter mer än fem år. Socialtjänsten behöver tillgång till den information som finns om barnet sedan tidigare, både anmälningar och journaler, för att kunna göra korrekta bedömningar och därmed hjälpa barnet på bästa sätt. Idag missar socialtjänsten ofta viktig information om barn på grund av att barnakterna gallras efter fem år. Föräldrarnas rätt till integritet kan, enligt Maskrosbarn, inte vara överordnat barns rätt till hjälp och stöd.

Maskrosbarn tillstyrker därför utredningens förslag kring att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att se över bestämmelserna om gallring, i fråga om barnakter, och är positiva till att lagstiftningen kring gallring efter fem år förlängs.

Natsnet Kiflemariam
Sakkunnig i barnrättsfrågor

Sandra Patel Seropian
Påverkanschef